

УДК 624.072

Залежність висоти пружного ядра від значення згинального моменту для несиметричного двотавру

Перетяцько Ю.Г., к.т.н., Ляшенко І.Ю., к.т.н.

Харківський національний університет будівництва та архітектури, України

Анотація. В аналітичному виді отримано залежності висоти пружного ядра від значення згинального моменту для несиметричних двотаврів. Ці залежності є необхідними для визначення прогинів пружно-пластичних балок із несиметричних двотаврів.

Аннотация. В аналитическом виде получены зависимости высоты упругого ядра от значения изгибающего момента для несимметричных двутавров. Эти зависимости необходимы для определения прогибов упругопластических балок из несимметричных двутавров.

Abstract. In analytical form the relation of elastic core height from bending moment values for asymmetric I-beams are received. These relations are required to determine deflections of elastic-plastic beams made of unsymmetrical I-beams.

Ключові слова: несиметричні двотаври, пружно-пластичні балки, згинаючий момент, пружне ядро.

Стан проблеми. Проблема полягає в тому, що існуючі норми [1] з проектування сталевих конструкцій не дають відповіді на питання: які прогини балок мають місце при їх розрахунку у пружно-пластичній стадії? Також ця проблема є невисвітленою і в сучасній навчальній літературі [2–5].

Мета роботи – в аналітичному вигляді дати теоретичну основу для відповіді на це запитання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ключова залежність між прогином балки w та напіввисотою пружного ядра c її поперечного перерізу має вид [6–8]:

$$\frac{d^2w}{dx^2} = -\frac{\sigma_T}{E \cdot c}. \quad (1)$$

У свою чергу розмір c залежить від величини згинального моменту M і при поперечному згині є функцією координати x , що змінюється по довжині балки:

$$c(x) = f(M(x)). \quad (2)$$

Інтегрування (1) в аналітичному вигляді є можливим лише для обмеженої кількості задач [6, 7]. Чисельні крокові методи [7, 8] дозволяють інтегрувати рівняння (1) без будь-яких обмежень. Найбільш сучасними і універсальними, у тому числі, й для згаданих задач, є чисельні методи, що спираються на метод скінченних елементів (МСЕ) [9] і, на відміну від виразу (1), дозволяють ураховувати вплив дотичних напружень на значення прогинів пружно-пластичних балок при поперечному згині. У той же час слід зазначити, що цей вплив для значної кількості практичних задач є досить незначним, і вираз (1) для них залишається прийнятним.

Конкретні вирази функції (2) для прямокутних перерізів наведені, зокрема, в [6, 10–12], а для симетричних двотаврових перерізів у дещо різних формах – у [7, 8].

Ціль дослідження полягає в отриманні аналітичного виразу функції (2) для несиметричних двотаврових перерізів, оскільки у відомій авторам літературі він є відсутнім.

Постановка задачі. Розв'язок задачі ґрунтується на ідеалізованій діаграмі Прандтля для ідеального пружно-пластичного матеріалу, яка прийнята також в [1]. Також вважається, що в перерізах, де розвиваються пластичні деформації, вплив поперечної сили несуттєвий, і ним нехтуємо. Розв'язок задачі будемо для статично визначених балок, тобто функцію, що описує зміну згинального моменту по довжині балки $M=M(x)$, вважаємо відомою. Спочатку балка працює пружно, але при збільшенні на неї навантаження на її ділянці, де $M=M_{max}$, у поперечних перерізах за межами пружного ядра починають розвиватися пластичні деформації, які, як і при пружній роботі, описуються гіпотезою плоских перерізів.

Розв'язок задачі. Розв'язок даної задачі для несиметричних двотаврових перерізів є більш складним, ніж для симетричних, та має наступні особливості:

- 1) нейтральна вісь z_I-z_I не співпадає з центральною віссю $z-z$ (рис. 1, 3, 5, 7, 9, 10, 12), тому перш за все необхідно визначити її положення;
- 2) третя, пружно-пластична стадія НДС балки, за якої існує нерівність $M_T < M_{pl} < M_{lim}$, для більшості несиметричних двотаврових перерізів включає в себе декілька проміжних стадій.

Для несиметричного двотавру поставлену задачу будемо розв'язувати, виходячи з того, що нейтральна вісь z_I-z_I , а також центральна вісь $z-z$, по відношенню до середини стінки двотавру є дещо зміщеними до верхньої полиці (рис. 1, 3, 5, 7, 9, 11).

У даній задачі для **несиметричного двотавру** у залежності від значення згинального моменту M , що зростає при навантаженні, маємо **6 можливих випадків**:

- **випадок 1:** максимальні нормальні напруження у крайніх волокнах нижньої полиці досягли границі текучості $\sigma_{p,max} = \sigma_T$ (рис. 1) – границя лінійно-пружної роботи та початку текучості (аналог 2-ї стадії для симетричних перерізів);
- **випадок 2:** пластичні деформації та відповідні їм напруження σ_T поширені на частині нижньої полиці; верхня полиця – у пружній стадії $\sigma < \sigma_T$ (рис. 3);
- **випадок 3:** пластичні деформації у нижній полиці та у нижній частині стінки (рис. 5);
- **випадок 3а:** пластичні деформації та відповідні їм напруження σ_T частково поширені на обидві полиці; цей випадок має місце замість випадку 3 для двотаврів із **незначною асиметрією** (рис. 12);
- **випадок 4:** пластичні деформації та відповідні їм напруження σ_T у нижній полиці та у нижній частині стінки, а також частково у верхній полиці (рис. 7);
- **випадок 5:** пластичні деформації та відповідні їм напруження σ_T – у полицях та на частині стінки; пружне ядро лише у межах стінки (рис. 10).

Розглянемо послідовно ці випадки.

Випадок 1: максимальні нормальні напруження у крайніх волокнах нижньої полиці досягли границі текучості $\sigma_{max,p} = \sigma_T$.

Рівняння $\sigma_{max,p} = \sigma_T$ (рис. 1) вказує на досягнення границі лінійно-пружної роботи перерізу та початку текучості (аналог 2-ї стадії для симетричних перерізів).

За умови пружної роботи за виразами (3), (4), (5) для несиметричного двотавру маємо відповідно: розмір y_1 , що визначає положення центральної осі z-z (рис. 1)

$$y_1 = \frac{b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon} \left(h - \frac{t_{f,\varepsilon}}{2} \right) + b_{f,H} \cdot t_{f,H} \frac{t_{f,H}}{2} + t_w \cdot h_w \left(\frac{h_w}{2} + t_{f,H} \right)}{b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon} + b_{f,H} \cdot t_{f,H} + t_w \cdot h_w}; \quad (3)$$

момент інерції перерізу J_z

$$J_z = \frac{b_{f,\delta} \cdot t_{f,\delta}^3}{12} + b_{f,\delta} \cdot t_{f,\delta} \left(h - y_1 - \frac{t_{f,\delta}}{2} \right)^2 + \frac{b_{f,H} \cdot t_{f,H}^3}{12} + b_{f,H} \cdot t_{f,H} \left(y_1 - \frac{t_{f,H}}{2} \right)^2 + \frac{t_w \cdot h_w^3}{12} + t_w \cdot h_w \left(y_1 - t_{f,H} - \frac{h_w}{2} \right)^2 \quad (4)$$

та пружні моменти опору для верхніх W_z^e та нижніх W_z^H крайніх волокон

$$W_z^e = \frac{J_z}{(h - y_1)}; \quad W_z^H = \frac{J_z}{y_1}. \quad (5)$$

Ураховуючи прийняту для перерізу умову несиметричності, при значенні згинального моменту $M = M_T$ у нижніх крайніх волокнах розтягнутої нижньої полиці максимальні нормальні напруження першими досягнуть значення

$$\sigma_{\max,p} = \sigma_T, \quad (6)$$

При цьому сам момент пов'язаний з цими напруженнями залежністю:

$$M_T = \sigma_T \cdot W_z^H. \quad (7)$$

Оскільки в наступних випадках задачі, виходячи із заданої епюри нормальних напружень та попереднього визначення положення нейтральної осі, ми будемо безпосередньо обчислювати відповідний згинальний момент M , нижче продемонструємо цей підхід для даного випадку, обчисливши значення M_T .

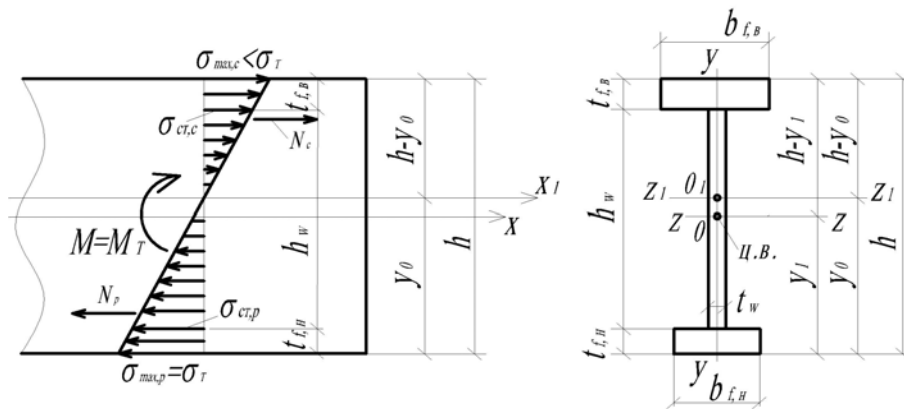

Рис. 1. До обчислення згинального моменту $M = M_T$ для несиметричного двотавру. Випадок 1-ий: границя пружної роботи

Максимальні нормальні стискальні напруження $\sigma_{c,max}$ у крайніх волокнах верхньої полиці подамо у наступному вигляді з використанням умови подібності відповідних трикутників на епюрі σ :

$$\sigma_{max,c} = \sigma_T \frac{(h - y_0)}{y_0}. \quad (8)$$

Покажемо, що нейтральна вісь z_1 - z_1 у пружній стадії співпадає з центральною віссю z - z (рис. 1). Для цього запишемо умову, що сумарна поздовжня сила в перерізі при згині (як чистому, так і поперечному) дорівнює нулю:

$$N = N_p - N_c = 0, \text{ тобто } N_p = N_c, \quad (9)$$

де N_p – поздовжня сила, що є рівнодіючою розтягувальних напружень; N_c – протилежна за напрямком до N_p поздовжня сила, що є рівнодіючою стискальних напружень.

Як видно із рис. 2, кожна із сил N_p та N_c має по 2 складові:

$$N_p = N_1 + N_2; \quad (10)$$

$$N_c = N_3 + N_4. \quad (11)$$

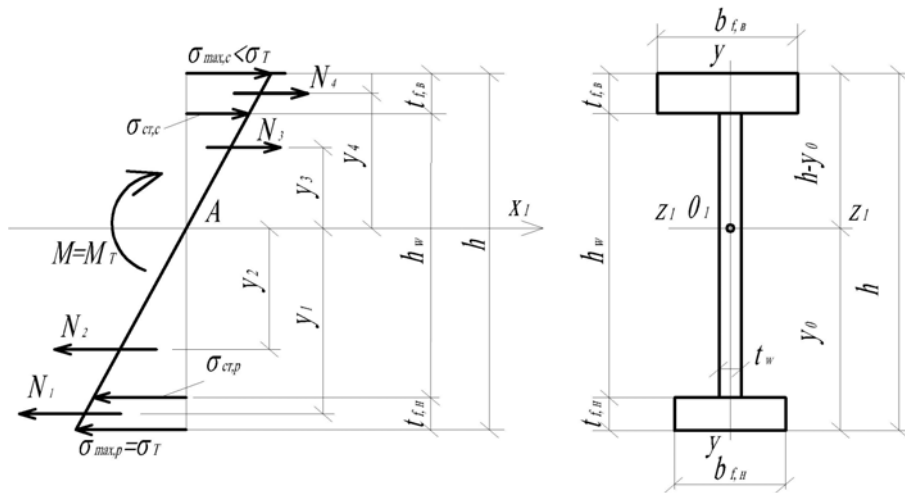

Рис. 2. До обчислення згинального моменту $M = M_T$ за заданою епюрою нормальних напружень. Випадок 1-ий: границя пружної роботи

Сили N_1 , N_4 діють відповідно у нижній та верхній полицях. На епюрі σ ці ділянки є прямокутними трапеціями з основами: більша – σ_T та $\sigma_{\max,c}$; верхня – $\sigma_{cm,p}$ та $\sigma_{cm,c}$.

Сили N_2 , N_3 діють у стінці. На епюрі σ їх ділянки є прямокутними трикутниками з основами: нижня – $\sigma_{cm,p}$ та $\sigma_{cm,c}$.

Вирази для напружень $\sigma_{cm,p}$ та $\sigma_{cm,c}$, що діють на межах нижньої та верхньої полиць із стінкою, знаходимо із умови подібності трикутників (див. епюру σ):

$$\sigma_{cm,p} = \sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})}{y_0}; \quad (12)$$

$\sigma_{cm,c} = \sigma_{\max,c} \frac{((h - y_0) - t_{f,e})}{(h - y_0)}$, або з урахуванням (8):

$$\sigma_{cm,c} = \sigma_T \frac{(h - y_0)}{y_0} \cdot \frac{((h - y_0) - t_{f,e})}{(h - y_0)} = \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,e})}{y_0}. \quad (13)$$

Безпосередньо за рис. 2 можемо записати:

$$N_1 = \frac{1}{2}(\sigma_T + \sigma_{cm,p})b_{f,h} \cdot t_{f,h}; \quad N_2 = \frac{1}{2}\sigma_{cm,p} \cdot t_w(y_0 - t_{f,h});$$

або з урахуванням (12):

$$N_1 = \frac{1}{2}(\sigma_T + \sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})}{y_0})b_{f,h} \cdot t_{f,h} = \frac{1}{2}\sigma_T \left[1 + \frac{(y_0 - t_{f,h})}{y_0} \right] b_{f,h} \cdot t_{f,h}; \quad (14)$$

$$N_2 = \frac{1}{2}\sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})}{y_0} t_w(y_0 - t_{f,h}) = \frac{1}{2}\sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})^2}{y_0} t_w. \quad (15)$$

Підставляємо (14), (15) у (10):

$$N_p = \frac{1}{2}\sigma_T \left[\left(1 + \frac{(y_0 - t_{f,h})}{y_0} \right) b_{f,h} \cdot t_{f,h} + \frac{(y_0 - t_{f,h})^2}{y_0} t_w \right]. \quad (16)$$

Аналогічно запишемо:

$$N_3 = \frac{1}{2}\sigma_{cm,c} \cdot t_w(h - y_0 - t_{f,e}); \quad N_4 = \frac{1}{2}(\sigma_{\max,c} + \sigma_{cm,c})b_{f,e} \cdot t_{f,e};$$

або з урахуванням (8), (13):

$$N_3 = \frac{1}{2} \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})}{y_0} t_w \cdot (h - y_0 - t_{f,\varepsilon}) = \frac{1}{2} \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})^2}{y_0} t_w; \quad (17)$$

$$N_4 = \frac{1}{2} \left(\sigma_T \frac{(h - y_0)}{y_0} + \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})}{y_0} \right) b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon}, \text{ або}$$

$$N_4 = \frac{1}{2} \sigma_T \left[\frac{(h - y_0)}{y_0} + \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})}{y_0} \right] b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon}. \quad (18)$$

Підставляємо (17), (18) в (11):

$$N_c = \frac{1}{2} \sigma_T \left[\frac{(h - y_0)}{y_0} + \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})}{y_0} \right] b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon} + \frac{1}{2} \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})^2}{y_0} t_w. \quad (19)$$

Підставимо (16), (19) у друге рівняння (9):

$$\begin{aligned} & \frac{1}{2} \sigma_T \left[\left(1 + \frac{(y_0 - t_{f,h})}{y_0} \right) b_{f,h} \cdot t_{f,h} + \frac{(y_0 - t_{f,h})^2}{y_0} t_w \right] = \\ & = \frac{1}{2} \sigma_T \left[\frac{(h - y_0)}{y_0} + \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})}{y_0} \right] b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon} + \frac{1}{2} \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,\varepsilon})^2}{y_0} t_w. \end{aligned} \quad (20)$$

Виконаємо очевидні алгебраїчні перетворення над рівнянням (20):

$$\begin{aligned} & (y_0 + (y_0 - t_{f,h})) b_{f,h} \cdot t_{f,h} + (y_0 - t_{f,h})^2 t_w = \\ & = \left[(h - y_0) + (h - y_0 - t_{f,\varepsilon}) \right] b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon} + (h - y_0 - t_{f,\varepsilon})^2 t_w; \quad \text{або} \\ & (2y_0 - t_{f,h}) b_{f,h} t_{f,h} + (y_0^2 - 2y_0 t_{f,h} + t_{f,h}^2) t_w = \\ & = (2h - 2y_0 - t_{f,\varepsilon}) b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} + (h^2 + y_0^2 + t_{f,\varepsilon}^2 - 2hy_0 - 2ht_{f,\varepsilon} + 2y_0 t_{f,\varepsilon}) t_w. \end{aligned} \quad (21)$$

Розв'яжемо (21) відносно розміру y_0 :

$$y_0 = \frac{b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} \left(h - \frac{t_{f,\varepsilon}}{2} \right) + b_{f,h} \frac{t_{f,h}^2}{2} + \frac{1}{2} (h^2 + t_{f,\varepsilon}^2 - 2ht_{f,\varepsilon} - t_{f,h}^2) t_w}{(b_{f,h} t_{f,h} + b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} + h_w t_w)}. \quad (22)$$

Порівнюючи вирази (22) і (3), бачимо, що у них по різному записані треті доданки у чисельниках. Покажемо, що вони рівні. Претворимо третій доданок у чисельнику виразу (22), підставивши в нього рівність $h = h_w + t_{f,\epsilon} + t_{f,\eta}$ (рис. 2):

$$\begin{aligned} & \frac{1}{2}(h^2 + t_{f,\epsilon}^2 - 2 \cdot h \cdot t_{f,\epsilon} - t_{f,\eta}^2)t_w = \\ & = \frac{1}{2}t_w \left[(h_w + t_{f,\epsilon} + t_{f,\eta})^2 + t_{f,\epsilon}^2 - 2(h_w + t_{f,\epsilon} + t_{f,\eta})t_{f,\epsilon} - t_{f,\eta}^2 \right] = \\ & = \frac{1}{2}t_w (h_w^2 + t_{f,\epsilon}^2 + t_{f,\eta}^2 + 2h_w t_{f,\epsilon} + 2h_w t_{f,\eta} + 2t_{f,\epsilon} t_{f,\eta} + t_{f,\epsilon}^2 - \\ & - 2h_w t_{f,\epsilon} - 2t_{f,\epsilon} t_{f,\epsilon} - 2t_{f,\epsilon} t_{f,\eta} - t_{f,\eta}^2) = \\ & = \frac{1}{2} \cdot t_w \cdot (h_w^2 + 2h_w t_{f,\eta}) = t_w \cdot h_w \cdot \left(\frac{h_w}{2} + t_{f,\eta} \right). \end{aligned} \quad (23)$$

Вираз (23) співпав із третім доданком у чисельнику виразу (3) і, отже, вираз (22) можемо подати у вигляді:

$$y_0 = \frac{b_{f,\epsilon} \cdot t_{f,\epsilon} \left(h - \frac{t_{f,\epsilon}}{2} \right) + b_{f,\eta} \frac{t_{f,\eta}^2}{2} + t_w \cdot h_w \left(\frac{h_w}{2} + t_{f,\eta} \right)}{(b_{f,\eta} \cdot t_{f,\eta} + b_{f,\epsilon} \cdot t_{f,\epsilon} + h_w \cdot t_w)}, \quad (24)$$

тобто маємо рівність розмірів $y_0 = y_1$, що у свою чергу доводить, що нейтральна вісь $z_I - z_I$ у розглянутому **випадку пружної роботи** співпадає з центральною віссю $z - z$.

За рис. 2 визначимо плечі $y_1, \dots, y_4$ для кожної із сил $N_1, \dots, N_4$:

$$y_1 = \frac{1}{3} \cdot \frac{(2\sigma_T + \sigma_{cm,p})}{(\sigma_T + \sigma_{cm,p})} t_{f,\eta} + (y_0 - t_{f,\eta}), \text{ або з урахуванням (12) після певних}$$

алгебраїчних перетворень остаточно маємо:

$$y_1 = \frac{6y_0^2 - 6y_0 t_{f,\eta} + 2t_{f,\eta}^2}{3(2y_0 - t_{f,\eta})}; \quad y_2 = \frac{2}{3}(y_0 - t_{f,\eta}); \quad y_3 = \frac{2}{3}(h - y_0 - t_{f,\epsilon}); \quad (25)$$

$$y_4 = (h - y_0 - t_{f,\epsilon}) + \frac{1}{3} \cdot \frac{(2\sigma_{\max,c} + \sigma_{cm,c})}{(\sigma_{\max,c} + \sigma_{cm,c})} t_{f,\epsilon}, \text{ або з урахуванням (8), (13)}$$

остаточно:

$$y_4 = \frac{6h^2 - 12h \cdot y_0 - 6h \cdot t_{f,\varepsilon} + 6y_0^2 + 6y_0 \cdot t_{f,\varepsilon} + 2t_{f,\varepsilon}^2}{3(2h - 2y_0 - t_{f,\varepsilon})}. \quad (26)$$

Відповідно до рис. 2, подамо згинальний момент M_T , як суму моментів зазначених на рис. 2 поздовжніх сил відносно точки А:

$$M_T = N_1 y_1 + N_2 y_2 + N_3 y_3 + N_4 y_4 \quad (27)$$

Для запису виразу для згинального моменту M_T підставимо у (27) із (14), (15), (17), (18) та із (25), (26) вирази відповідних співмножників та після певних алгебраїчних перетворень отримаємо в остаточному вигляді:

$$\begin{aligned} M_T = & \frac{\sigma_T}{3y_0} \left\{ b_{f,n} \cdot t_{f,n} \cdot (3y_0^2 - 3y_0 \cdot t_{f,n} + t_{f,n}^2) + \right. \\ & \left. + \left[(y_0 - t_{f,n})^3 + (h - y_0 - t_{f,\varepsilon})^3 \right] t_w + \right. \\ & \left. + b_{f,\varepsilon} \cdot t_{f,\varepsilon} \cdot (3h^2 - 6h \cdot y_0 - 3h \cdot t_{f,\varepsilon} + 3y_0^2 + 3y_0 \cdot t_{f,\varepsilon} + t_{f,\varepsilon}^2) \right\} \end{aligned} \quad (28)$$

Слід відмітити, що вираз (28) є тотожним виразу (7), якщо в останній підставити вираз (5) з урахуванням (4) та (3) з урахуванням доведеної вище рівності $y_0 = y_1$.

Випадок 2: пластичні деформації та відповідні їм напруження σ_T поширені на частині нижньої полиці; верхня полиця – у пружній стадії.

Даний випадок виникає при незначному зростанні згинального моменту $M = M_{pl}$ у порівнянні зі значенням $M = M_T$. При цьому пластичні деформації поширюються на нижню частину площі нижньої полиці, а верхня полиця перебуває у пружному стані (рис. 3).

Вирази для напружень $\sigma_{\max,c}$, що виникають у крайніх верхніх волокнах, та $\sigma_{cm,p}$, $\sigma_{cm,c}$, які діють на межах нижньої та верхньої полиць із стінкою, знаходимо з умов подібності трикутників (див. епюру σ на рис. 4):

$$\begin{aligned} \sigma_{\max,c} = \sigma_T \frac{c_2}{c_1} = \sigma_T \frac{(h - y_0)}{c_1}; \quad \sigma_{cm,p} = \sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,n})}{c_1}; \\ \sigma_{cm,c} = \sigma_T \frac{((h - y_0) - t_{f,\varepsilon})}{c_1} \end{aligned} \quad (29)$$

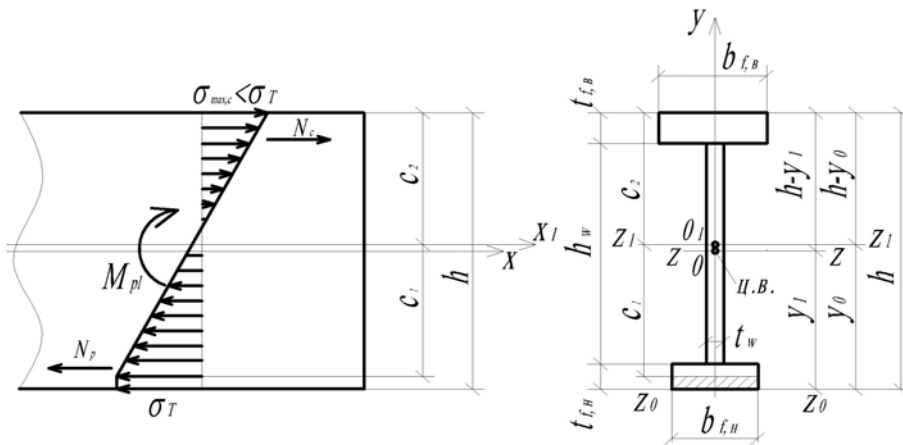

Рис. 3. До визначення залежності між M_{pl} та висотою пружного ядра $c_1 + c_2$ для несиметричного двотавру. Випадок 2-ий: пластика на частині нижньої полиці; верхня полиця – у пружній стадії

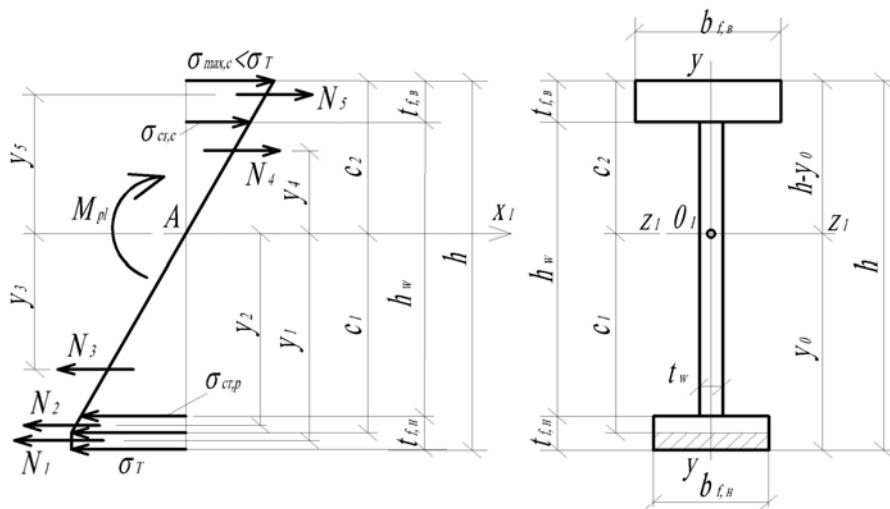

Рис. 4. До обчислення згинального моменту M_{pl} за заданою епюрою нормальних напружень. Випадок 2-ий: пластика на частині нижньої полиці; верхня полиця – у пружній стадії.

Безпосередньо за рис. 4 можемо записати:

$$N_1 = \sigma_T \cdot b_{f,h}(y_0 - c_1); \quad (30)$$

$N_2 = \frac{1}{2}(\sigma_T + \sigma_{cm,p})[c_1 - (y_0 - t_{f,h})]b_{f,h}$, або з урахуванням (29) в остаточному вигляді:

$$N_2 = \frac{1}{2c_1}\sigma_T(c_1 + y_0 - t_{f,h})(c_1 - y_0 + t_{f,h})b_{f,h}; \quad (31)$$

$$N_3 = \frac{1}{2}\sigma_{cm,p} \cdot t_w \cdot (y_0 - t_{f,h}) = \frac{1}{2}\sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})^2}{c_1} \cdot t_w; \quad (32)$$

$N_4 = \frac{1}{2}\sigma_{cm,c} \cdot t_w(h - y_0 - t_{f,e})$, або з урахуванням (29):

$$N_4 = \frac{1}{2}\sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,e})^2}{c_1} t_w; \quad (33)$$

$N_5 = \frac{1}{2}(\sigma_{\max,c} + \sigma_{cm,c})b_{f,e} \cdot t_{f,e}$, або з урахуванням (29):

$$N_5 = \frac{1}{2c_1}\sigma_T(2h - 2y_0 - t_{f,e})b_{f,e} \cdot t_{f,e}. \quad (34)$$

Маємо квадратне рівняння відносно розміру y_0 , що фіксує положення нейтральної осі $z_I - z_I$ і, в свою чергу, залежить від розміру c_1 (рис. 4):

$$A_1 y_0^2 + A_2 y_0 + A_3 = 0. \quad (35)$$

Це рівняння, як і у попередньому випадку, отримано із умови відсутності у перерізі сумарної поздовжньої сили. Коефіцієнти рівняння (35) мають вигляд:

$$\begin{aligned} A_1 &= b_{f,h}; \quad A_2 = -2(b_{f,h} \cdot t_{f,h} + b_{f,e} \cdot t_{f,e} + c_1 \cdot b_{f,h} + h_w \cdot t_w); \\ A_3 &= c_1^2 \cdot b_{f,h} + b_{f,h} \cdot t_{f,h}^2 + 2h \cdot b_{f,e} \cdot t_{f,e} - b_{f,e} \cdot t_{f,e}^2 + \\ &+ (t_{f,e}^2 - t_{f,h}^2 + h^2 - 2ht_{f,e}) \cdot t_w. \end{aligned} \quad (36)$$

Корені рівняння (35) відомі:

$$y_0 = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1 \cdot A_3}}{2A_1}. \quad (37)$$

Відповідно до рис. 4 згинальний момент M_{pl} є сумою моментів поздовжніх сил відносно точки A , що знаходиться на нейтральній осі O_1X_1 :

$$M_{pl} = N_1 \cdot y_1 + N_2 \cdot y_2 + N_3 \cdot y_3 + N_4 \cdot y_4 + N_5 \cdot y_5. \quad (38)$$

Склавши за рис. 4 вирази для плечей $y_1, \dots, y_5$ для кожної із сил $N_1, \dots, N_5$ та підставивши їх разом з виразами (30)...(34) у (38), отримуємо обернену до (2) потрібну залежність:

$$M(x) = M_{pl}(x) = \varphi(c_1(x)), \quad (39)$$

яка для даного випадку має остаточний вигляд:

$$\begin{aligned} M_{pl} = & \frac{1}{3c_1} \sigma_T \left[\frac{3}{2} c_1 b_{f,h} (y_0^2 - c_1^2) + (c_1 - y_0 + t_{f,h}) b_{f,h} \times \right. \\ & \times (c_1^2 + c_1 y_0 + y_0^2 - 2y_0 t_{f,h} - t_{f,h} c_1 + t_{f,h}^2) + (y_0 - t_{f,h})^3 t_w + \\ & \left. + (h - y_0 - t_{f,e})^3 t_w + b_{f,e} t_{f,e} \times \right. \\ & \left. (3h^2 - 6hy_0 - 3ht_{f,e} + 3y_0^2 + 3y_0 t_{f,e} + t_{f,e}^2) \right]. \quad (40) \end{aligned}$$

Необхідно визначити межі зміни розміру c_1 . Межа між розглянутими випадками – 1-м та 2-м має місце (див. рис. 2 та рис. 4) за умови:

$$c_1 = y_0. \quad (41)$$

Дійсно, підставивши (41) у (40), остаточно отримуємо:

$$\begin{aligned} M_{pl} = & \frac{\sigma_T}{3y_0} \left\{ b_{f,h} \cdot t_{f,h} (3y_0^2 - 3y_0 \cdot t_{f,h} + t_{f,h}^2) + \right. \\ & \left. + [(y_0 - t_{f,h})^3 + (h - y_0 - t_{f,e})^3] t_w + \right. \\ & \left. + b_{f,e} \cdot t_{f,e} (3h^2 - 6hy_0 - 3ht_{f,e} + 3y_0^2 + 3y_0 t_{f,e} + t_{f,e}^2) \right\}. \quad (42) \end{aligned}$$

Вирази (42) та (28) співпали, тобто при $c_1 = y_0$ маємо $M_{pl} = M_T$.

Звідси робимо висновок, що розглянутий щойно другий випадок починається за умови:

$$c_1 \geq y_0, \quad (43)$$

де y_0 визначається за виразом (22).

Розглянемо також, за якої умови матимемо **другу границю**, за якої справедливими будуть отримані вище вирази для **випадку 2**. Ця умова також впливає безпосередньо із рис. 4: розмір c_1 для даного випадку може змінюватися в межах:

$$c_{1,\max} = y_0 \geq c_1 \geq c_{1,\min} = y_0 - t_{f,n}, \quad (44)$$

тобто, відповідно до зростання значення згинального моменту $M_{pl} \geq M_T$, зменшуватись від $c_1 = c_{1,\max} = y_0$ до $c_1 = c_{1,\min} = y_0 - t_{f,n}$. Тому для другої границі маємо умову:

$$c_1 = y_0 - t_{f,n}. \quad (45)$$

Зауважимо, що у виразі (45) значення розміру y_0 є іншим, ніж обчислений за виразом (37) та присутній у лівій частині нерівності (44). Підставивши (45) в рівняння (35), знаходимо:

$$y_0 = \frac{2b_{f,n}t_{f,n}^2 + 2hb_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon} - b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}^2 + (t_{f,\varepsilon}^2 - t_{f,n}^2 + h^2 - 2ht_{f,\varepsilon})t_w}{2(b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon} + b_{f,n}t_{f,n} + h_w t_w)}. \quad (46)$$

Актуальним для розглянутої задачі є питання: чи можливо у **випадку 2** і за яких умов досягнення максимальними стискальними напруженнями $\sigma_{\max,c}$ границі текучості:

$$\sigma_{\max,c} = \sigma_T? \quad (47)$$

Дослідження показали, що якщо при інших рівних умовах ширина меншої за площею полиці (у нас вона нижня) не буде менша за розмір $b_{f,n}^*$, тобто

$$b_{f,n} \geq b_{f,n}^*, \quad (48)$$

то буде виконуватися умова (47). В інших випадках замість (47) завжди матимемо у верхніх крайніх волокнах напруження:

$$\sigma_{\max,c} < \sigma_T. \quad (49)$$

Розмір $b_{f,n}^*$ визначається із квадратного рівняння

$$B_1 \cdot y_0^2 + B_2 \cdot y_0 + B_3 = 0, \quad (50)$$

де

$$\begin{aligned} B_1 &= 4t_{f,n}(-3t_{f,n} + 4h); \\ B_2 &= 8(t_{f,n}b_{f,\epsilon}t_{f,\epsilon} + t_{f,n}h_w t_w + 2b_{f,\epsilon}t_{f,\epsilon}h + 2hh_w t_w - \\ &- 4hb_{f,\epsilon}t_{f,\epsilon} + 2b_{f,\epsilon}^2 t_{f,\epsilon}^2 - 2t_w t_{f,\epsilon}^2 + 2t_w t_{f,n}^2 - 2t_w h^2 + 4t_w h t_{f,\epsilon}); \\ B_3 &= 4b_{f,\epsilon}^2 t_{f,\epsilon}^2 + 4h_w^2 t_w^2 + 8b_{f,\epsilon}t_{f,\epsilon}h_w t_w. \end{aligned} \quad (51)$$

Корені рівняння (50) відомі:

$$b_{f,n}^* = \frac{-B_2 \pm \sqrt{B_2^2 - 4B_1 B_3}}{2B_1}. \quad (52)$$

Можна довести, що підкореневий вираз (визначник) у (52) є завжди додатним числом.

Випадок 3: пластичні деформації у нижній полиці та нижній частині стінки

Даний випадок є продовженням попереднього за умови, що при продовженні зростання згинального моменту $M = M_{pl}$ пластичні деформації поширюються на всю нижню полицю та нижню частину стінки, а верхня полиця перебуває у пружному стані (рис. 5).

Відповідно до рис. 6 максимальні стискаючі нормальні напруження у верхній полиці та стінці описуються наступними виразами:

$$\sigma_{\max,c} = \sigma_T \frac{c_2}{c_1} = \sigma_T \frac{(h - y_0)}{c_1}; \quad \sigma_{cm,c} = \sigma_T \frac{((h - y_0) - t_{f,\epsilon})}{c_1}. \quad (53)$$

Вони є аналогічними виразам (29).

Значення розміру y_0 , що фіксує положення нейтральної осі $z_I - z_I$ (рис. 5, 6), у даному випадку описується квадратним рівнянням:

$$A_1 y_0^2 + A_2 y_0 + A_3 = 0, \quad (54)$$

коефіцієнти якого мають наступні вирази:

$$\begin{aligned}
 A_1 &= t_w; \quad A_2 = -2(t_w c_1 + h t_w - t_{f,\delta} t_w + b_{f,\delta} t_{f,\delta}); \\
 A_3 &= 2t_w t_{f,\delta} c_1 - 2b_{f,\delta} t_{f,\delta} c_1 + t_w c_1^2 + h^2 t_w + t_{f,\delta}^2 t_w - 2h t_{f,\delta} t_w + \\
 &+ 2h b_{f,\delta} t_{f,\delta} - b_{f,\delta} t_{f,\delta}^2.
 \end{aligned}
 \tag{55}$$

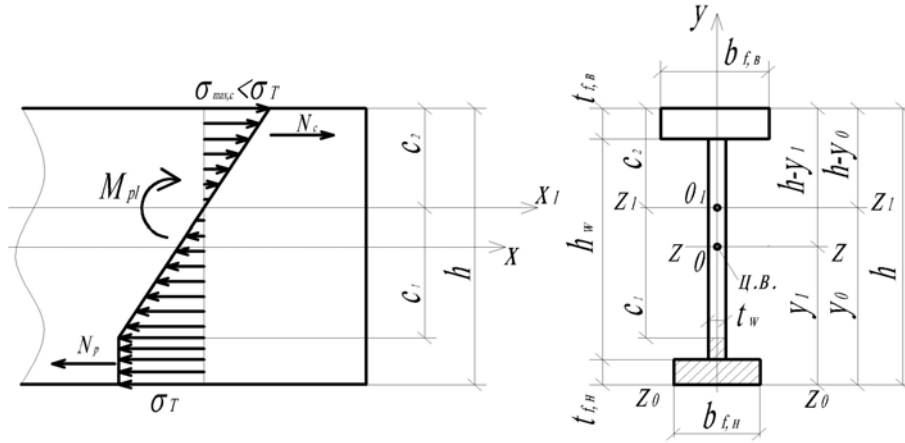

Рис. 5. До визначення залежності між M_{pl} та висотою пружного ядра $c_1 + c_2$ для несиметричного двотавру. Випадок 3-й: пластика у нижній полиці та нижній частині стінки

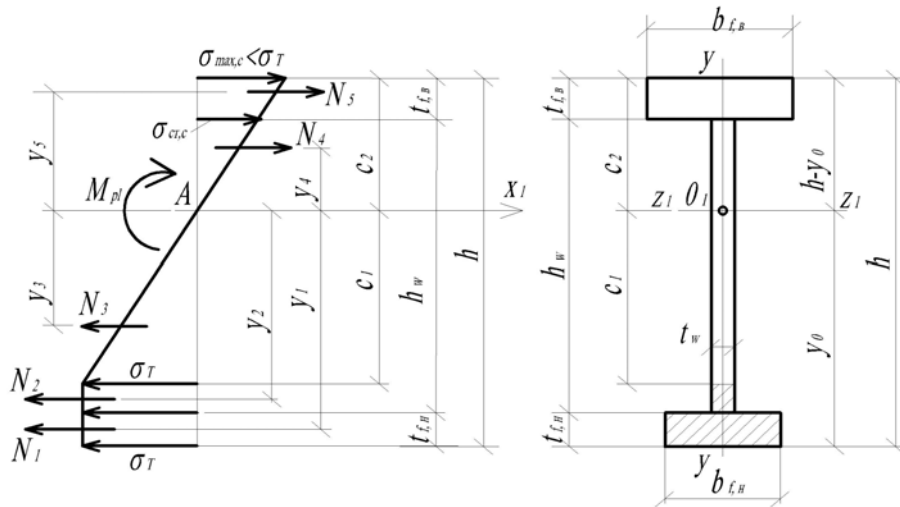

Рис. 6. До обчислення згинального моменту M_{pl} за заданою епюрою нормальних напружень. Випадок 3-й: пластика у нижній полиці та нижній частині стінки

Корені рівняння (54) відомі:

$$y_0 = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1A_3}}{2A_1}. \quad (56)$$

Вираз (56) з урахуванням (55) є зв'язком між величинами c_1 і y_0 .

Відповідно до рис. 6, маємо згинальний момент M_{pl} , як суму моментів поздовжніх сил відносно точки А, що знаходиться на нейтральній осі 0_1X_1 :

$$M_{pl} = N_1y_1 + N_2y_2 + N_3y_3 + N_4y_4 + N_5y_5, \quad (57)$$

або у остаточному вигляді:

$$\begin{aligned} M_{pl} = \sigma_T \left[b_{f,h} t_{f,h} \left(y_0 - \frac{t_{f,h}}{2} \right) + \frac{1}{2} t_w \left((y_0 - t_{f,h})^2 - c_1^2 \right) + \right. \\ \left. + \frac{1}{3} t_w c_1^2 + \frac{1}{3c_1} (h - y_0 - t_{f,e})^3 t_w + \frac{1}{3c_1} b_{f,e} t_{f,e} \times \right. \\ \left. \times (3h^2 - 6hy_0 - 3ht_{f,e} + 3y_0^2 + 3y_0 t_{f,e} + t_{f,e}^2) \right] \quad (58) \end{aligned}$$

Задаючи значення розміру c_1 , за (56) обчислюємо розмір y_0 , а за (58) – відповідне значення згинального моменту M_{pl} .

Визначимо границі можливих значень розміру c_1 , за яких справедливими будуть отримані вище вирази для **випадку 3**.

Безпосередньо з рис. 6 впливає умова для **першої границі**:

$$c_{1,\max} = y_0 - t_{f,h}. \quad (59)$$

Для **другої границі** є умова:

$$\sigma_{\max,c} = \sigma_T, \text{ або } \sigma_T \frac{(h - y_0)}{c_1} = \sigma_T, \text{ звідки} \quad (60)$$

$$c_{1,\min} = h - y_0. \quad (61)$$

Таким чином, маємо нерівність:

$$c_{1,\max} = y_0 - t_{f,h} \geq c_1 \geq c_{1,\min} = h - y_0. \quad (62)$$

Як і раніше, значення розміру y_0 для лівої і правої частин нерівності (62) є різними.

Підставимо (59) в рівняння (54), яке перетвориться на лінійне, звідки маємо його розв'язок:

$$y_0 = \frac{(2b_{f,n} - t_w)t_{f,n}^2 + 2hb_{f,e}t_{f,e} - b_{f,e}t_{f,e}^2 + (h^2 + t_{f,e}^2 - 2ht_{f,e})t_w}{2(h_w t_w + b_{f,e}t_{f,e} + b_{f,n}t_{f,n})}. \quad (63)$$

Вираз (63) співпав з виразом (46). Значення y_0 із (63) підставляємо в (59) та отримуємо значення $c_1 = c_{1,\max}$ для границі між випадками 2 і 3.

Підставимо (61) в рівняння (54). Його коефіцієнти отримають наступні вирази:

$$\begin{aligned} A_1 &= 4t_w; \quad A_2 = -2(3ht_w - t_{f,e}t_w + t_w t_{f,n} + b_{f,e}t_{f,e} - b_{f,n}t_{f,n}); \\ A_3 &= 2h(b_{f,e}t_{f,e} - b_{f,n}t_{f,n}) - b_{f,e}t_{f,e}^2 + (2h^2 + t_{f,e}^2 + \\ &+ t_{f,e}^2 + 2ht_{f,n} - 2ht_{f,e})t_w. \end{aligned} \quad (64)$$

Значення розміру y_0 знаходимо за (56) з урахуванням (64) та підставляємо в (61) для обчислення другої границі зміни розміру $c_1 = c_{1,\min}$.

Випадок 4: пластичні деформації у нижній полиці та нижній частині стінки, а також частково у верхній полиці

Даний випадок є продовженням попереднього за умови, що при продовженні зростання згинального моменту $M = M_{pl}$ пластичні деформації поширюються на частину верхньої полиці (рис. 7).

Головною відмінністю даного випадку від попередніх є те, що завдяки симетричності епюри нормальних напружень у межах пружного ядра (рис. 7), розміри c_1 та c_2 (див. рис. 4, 6) стають рівними між собою:

$$c_1 = c_2 = c. \quad (65)$$

Відповідно до рис. 8 максимальні стискальні нормальні напруження у верхній частині стінки описуються наступним виразом:

$$\sigma_{cm,c} = \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,e})}{c}, \quad (66)$$

що з урахуванням (65) співпадає з другим виразом (53).

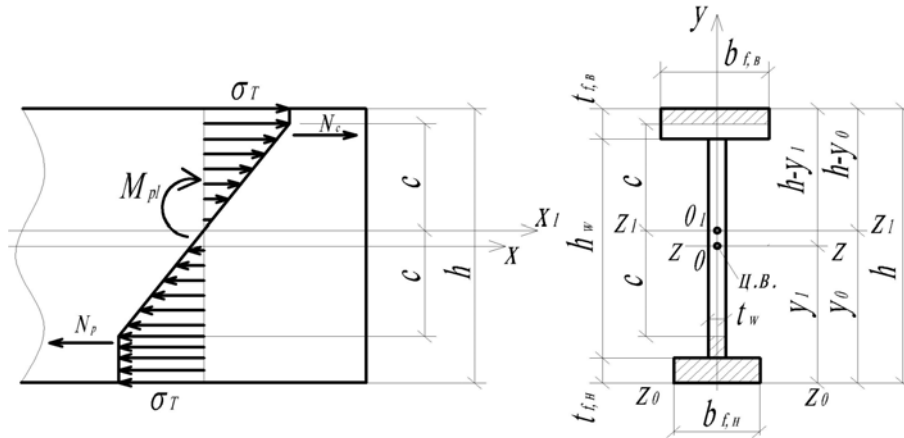

Рис. 7. До визначення залежності між M_{pl} та напіввисотою пружного ядра c для несиметричного двотавру. Випадок 4-й: пластика у нижній полиці, на нижній частині стінки та на частині верхньої полиці

Значення розміру y_0 , що фіксує положення нейтральної осі z_1 - z_1 (рис. 7, 8), у даному випадку знаходимо із квадратного рівняння:

$$A_1 y_0^2 + A_2 y_0 + A_3 = 0, \quad (67)$$

коефіцієнти якого мають наступні вирази:

$$\begin{aligned} A_1 &= b_{f,e} - t_w; \quad A_2 = 2(t_w c + h t_w - t_{f,e} t_w - h b_{f,e} + b_{f,e} t_{f,e} + b_{f,e} c); \\ A_3 &= 2b_{f,n} t_{f,n} c - 2t_w t_{f,n} c - t_w c^2 - h^2 t_w - t_{f,e}^2 t_w + 2h t_{f,e} t_w + \\ &+ b_{f,e} h^2 + b_{f,e} t_{f,e}^2 - 2h b_{f,e} t_{f,e} - 2b_{f,e} h c + b_{f,e} c^2, \end{aligned} \quad (68)$$

тобто,

$$y_0 = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1 A_3}}{2A_1}. \quad (69)$$

Вираз (69) з урахуванням (68) є зв'язком між величинами c і y_0 .

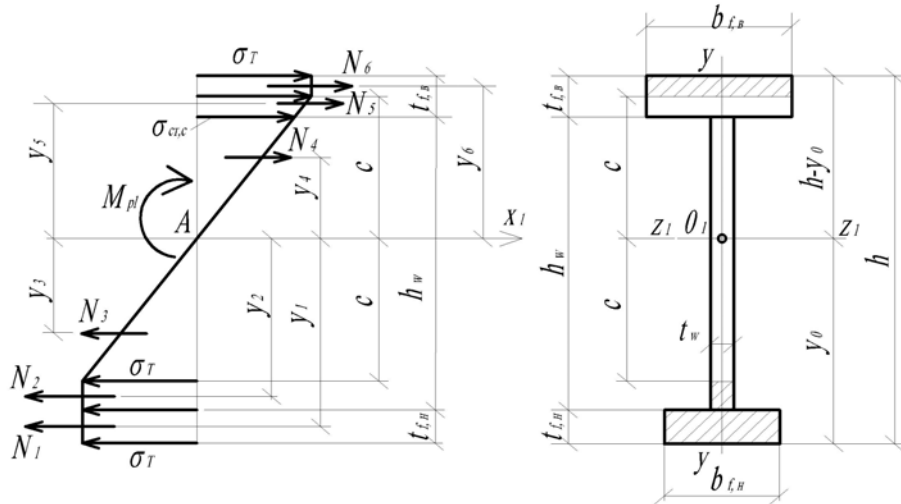

Рис. 8. До обчислення згинального моменту M_{pl} за заданою епюрою нормальних напружень. Випадок 4-й: пластика у нижній полиці, на нижній частині стінки та на частині верхньої полиці

Відповідно до рис. 8 маємо згинальний момент M_{pl} , як суму моментів поздовжніх сил відносно точки А, що знаходиться на нейтральній осі 0_1X_1 :

$$M_{pl} = N_1y_1 + N_2y_2 + N_3y_3 + N_4y_4 + N_5y_5 + N_6y_6, \quad (70)$$

або у остаточному вигляді:

$$\begin{aligned} M_{pl} = & \sigma_T b_{f,h} t_{f,h} (y_0 - \frac{t_{f,h}}{2}) + \sigma_T t_w (y_0 - t_{f,h} - c) \frac{1}{2} (y_0 - t_{f,h} + c) + \\ & + \frac{1}{2} \sigma_T \cdot t_w \cdot c \cdot \frac{2}{3} \cdot c + \frac{1}{2} \sigma_T \frac{(h - y_0 - t_{f,s})^2}{c} t_w \cdot \frac{2}{3} (h - y_0 - t_{f,s}) + \\ & + \frac{1}{2c} \sigma_T \cdot b_{f,s} (c^2 - h^2 - y_0^2 - t_{f,s}^2 + 2hy_0 + 2ht_{f,s} - 2t_{f,s}y_0) \times \\ & \times \frac{(2h^2 + 2y_0^2 + 2c^2 + 2t_{f,s}^2 + 2hc - 2y_0c - 2t_{f,s}c - 4hy_0 - 4ht_{f,s} + 4t_{f,s}y_0)}{3(c + h - y_0 - t_{f,s})} + \\ & + \sigma_T \cdot b_{f,s} \cdot (h - y_0 - c) \cdot \frac{1}{2} (h - y_0 + c). \end{aligned} \quad (71)$$

Визначимо границі можливих значень розміру c , за яких справедливими будуть отримані вище вирази для **випадку 4**.

Безпосередньо із рис. 8 маємо:

$$c_{\max} = h - y_0; \quad (72)$$

$$c_{\min} = h - y_0 - t_{f,\varepsilon}, \quad (73)$$

тобто,

$$c_{\max} = h - y_0 \geq c \geq c_{\min} = h - y_0 - t_{f,\varepsilon}. \quad (74)$$

Задаючи значення розміру c , за (69) обчислюємо розмір y_0 , а за (71) – відповідне значення згинального моменту M_{pl} .

Щоб скористатись виразами (72), (73), спочатку необхідно визначити відповідні значення розміру y_0 , що входять до цих виразів.

Підставимо (72) замість c в рівняння (67). Його коефіцієнти отримають наступні вирази:

$$\begin{aligned} A_1 &= 4t_w; \quad A_2 = -2(3ht_w - t_{f,\varepsilon}t_w + t_w t_{f,h} + b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon} - b_{f,h}t_{f,h}); \\ A_3 &= -2h(b_{f,h}t_{f,h} - b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}) - 2ht_w(t_{f,\varepsilon} - t_{f,h}) + \\ &+ (2h^2 + t_{f,\varepsilon}^2)t_w - b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}^2. \end{aligned} \quad (75)$$

Значення розміру y_0 знаходимо за (69) з урахуванням (75) та підставляємо в (72) для обчислення верхньої границі зміни розміру $c = c_{\max}$.

Підставимо (73) замість c в рівняння (67). Його коефіцієнти отримають наступні вирази:

$$\begin{aligned} A_1 &= 4t_w; \quad A_2 = -2(3ht_w - 3t_w t_{f,\varepsilon} + t_w t_{f,h} - b_{f,h}t_{f,h} + b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}); \\ A_3 &= -2b_{f,h}t_{f,h}h + 2b_{f,h}t_{f,h}t_{f,\varepsilon} + 2t_w t_{f,h}h - 2t_w t_{f,h}t_{f,\varepsilon} + \\ &+ 2h^2t_w - 2b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}^2 + 2t_{f,\varepsilon}^2t_w - 4ht_{f,\varepsilon}t_w + 2hb_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon} \end{aligned} \quad (76)$$

Значення розміру y_0 знаходимо за (69) з урахуванням (76) та підставляємо в (73) для обчислення нижньої границі зміни розміру $c = c_{\min}$.

Як показують числові розрахунки, величина $c_{\min}$ в окремих випадках може приймати значення:

$$c = c_{\min} = 0, \quad (77)$$

тобто за умови (77) зникає пружне ядро.

Цікаво: яке ж значення матиме розмір y_0 за умови (77)? Для відповіді на це запитання розв'яжемо квадратне рівняння (67) з урахуванням (77), коефіцієнти якого приймуть вид:

$$\begin{aligned} A_1 &= b_{f,\varepsilon} - t_w; \quad A_2 = 2(ht_w - t_{f,\varepsilon}t_w - hb_{f,\varepsilon} + b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}); \\ A_3 &= -h^2t_w - t_{f,\varepsilon}^2t_w + 2ht_{f,\varepsilon}t_w + b_{f,\varepsilon}h^2 + b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}^2 - 2hb_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon}. \end{aligned} \quad (78)$$

За умов (78) дискримінант у (69) перетворюється на нуль:

$$DET = A_2^2 - 4A_1A_3 = 0. \quad (79)$$

Тоді із (69) з урахуванням (79) отримуємо рівні корені:

$$y_0 = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1A_3}}{2A_1} = \frac{-A_2 \pm 0}{2A_1} = -\frac{A_2}{2A_1}. \quad (80)$$

Підставимо в (80) значення відповідних величин із (78):

$$\begin{aligned} y_0 &= -\frac{2(ht_w - t_{f,\varepsilon}t_w - hb_{f,\varepsilon} + b_{f,\varepsilon}t_{f,\varepsilon})}{2(b_{f,\varepsilon} - t_w)} = \\ &= -\frac{[(h - t_{f,\varepsilon})t_w - (h - t_{f,\varepsilon})b_{f,\varepsilon}]}{(b_{f,\varepsilon} - t_w)} = \frac{(h - t_{f,\varepsilon})(b_{f,\varepsilon} - t_w)}{(b_{f,\varepsilon} - t_w)}, \end{aligned}$$

або остаточно:

$$y_0 = h - t_{f,\varepsilon}, \quad (81)$$

тобто вирази (77), (81) свідчать про те, що за відсутності пружного ядра нейтральна вісь $z_I - z_I$ (рис. 7, 8) проходить через границю верхньої полиці двотавру із його стінкою. Оскільки умова (77) відповідає повному вичерпанню несучої здатності перерізу, то при $c = c_{\min} = 0$ згинальний момент M_{pl} досягає свого максимального граничного значення $M_{pl} = M_{\lim}$ і у даному випадку його слід визначати відповідно до рис. 9 за виразом (82) замість виразу (71) з урахуванням (81):

$$M_{\lim} = \sigma_T(S_{z_1}^P + S_{z_1}^c), \text{ або в остаточному вигляді:}$$

$$M_{lim} = \sigma_T \left[b_{f,H} t_{f,H} \left(y_0 - \frac{t_{f,H}}{2} \right) + \frac{1}{2} t_w (y_0 - t_{f,H})^2 + \right. \\ \left. + b_{f,\delta} t_{f,\delta} \left(h - y_0 - \frac{t_{f,\delta}}{2} \right) + \frac{1}{2} t_w (h - y_0 - t_{f,\delta})^2 \right], \quad (82)$$

де S_z^p, S_z^c – статичні моменти розтягнутої та стиснутої частин перерізу (взяті за абсолютною величиною):

$$S_{z_1}^p = \int_{A_p} y_1 dA; \quad S_{z_1}^c = \int_{A_c} y_1 dA, \quad (83)$$

$$y_0 = \frac{b_{f,\delta} t_{f,\delta} - b_{f,H} t_{f,H} + t_w (h - t_{f,\delta} + t_{f,H})}{2 t_w}. \quad (84)$$

Зауважимо, що вираз (81) є частинним випадком виразу (84).

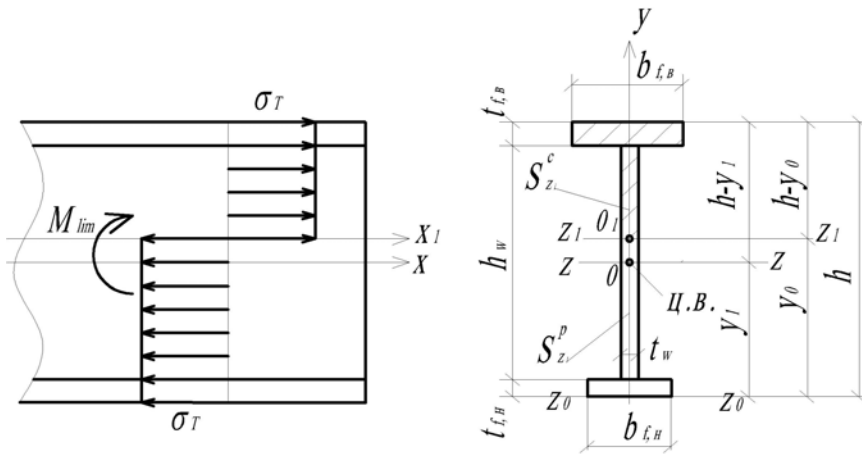

Рис. 9. До обчислення граничного значення згинаючого моменту M_{lim} для несиметричного двотавру

Випадок 5: пружне ядро лише у межах стінки

Даний випадок є продовженням попереднього за умови, що при продовженні зростання згинального моменту $M = M_{pl}$ пластичні деформації, окрім полиць, також поширюються на верхню та нижню частини стінки (рис. 10). Значення розміру y_0 , що фіксує положення нейтральної осі z_1 - z_1 (рис. 10, 11), у даному випадку знаходимо за наступним виразом:

$$y_0 = \frac{b_{f,\text{в}} t_{f,\text{в}} - b_{f,\text{н}} t_{f,\text{н}} + t_w (h - t_{f,\text{в}} + t_{f,\text{н}})}{2t_w} \quad (85)$$

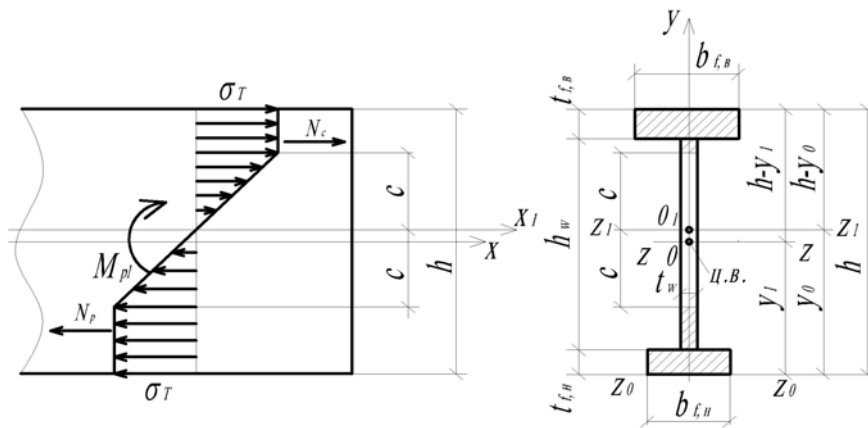

Рис. 10. До визначення залежності між M_{pl} та напіввисотою пружного ядра c для несиметричного двотавру. Випадок 5-й: пружне ядро лише у межах стінки

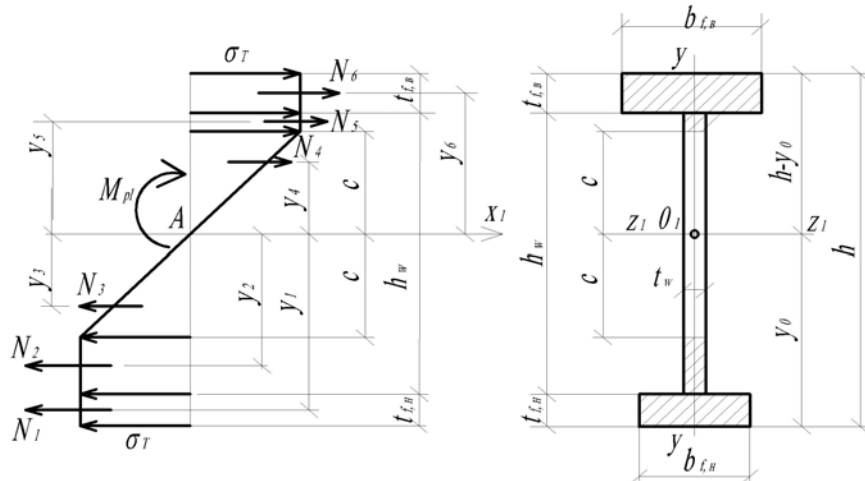

Рис. 11. До обчислення згинального моменту M_{pl} за заданою епюрою нормальних напружень. Випадок 4-й: пружне ядро лише у межах стінки

Як видно із (85), розмір y_0 і, відповідно, положення нейтральної осі $z_1 - z_1$ у даному випадку не залежить від значення напіввисоти пружного ядра c . При цьому, вираз (85) співпав з виразом (84), що мав місце у випадку повного вичерпання несучої здатності. Відмічена особливість полягає у

тому, що коли пружне ядро лежить лише в межах стінки (рис. 11) і має обернено симетричну відносно нейтральної осі $z_I - z_I$ епюру нормальних напружень, незалежно від розміру c сили N_3 та N_4 є рівними і протилежно направлені, а **прирости** протилежно діючих сил N_3 та N_4 із зменшенням розміру c також будуть рівними і взаємно урівноваженими, незалежно від висоти пружного ядра.

Відповідно до рис. 11 маємо згинальний момент M_{pl} як суму моментів поздовжніх сил відносно точки А, що знаходиться на нейтральній осі O_1X_1 :

$$M_{pl} = N_1y_1 + N_2y_2 + N_3y_3 + N_4y_4 + N_5y_5 + N_6y_6. \quad (86)$$

або у остаточному вигляді:

$$M_{pl} = \sigma_T \left[b_{f,h} t_{f,h} \left(y_0 - \frac{t_{f,h}}{2} \right) + b_{f,e} t_{f,e} \left(h - y_0 - \frac{t_{f,e}}{2} \right) + \frac{1}{2} t_w (h^2 + t_{f,e}^2 + t_{f,h}^2) + t_w (y_0^2 + y_0 t_{f,e} - y_0 t_{f,h} - h y_0 - h t_{f,e}) - \frac{1}{3} t_w c^2 \right]. \quad (87)$$

Визначимо границі можливих значень розміру c , за яких справедливими будуть отримані вище вирази для **випадку 5**.

Безпосередньо із рис. 11 маємо:

$$c_{\max} = h - y_0 - t_{f,e}; \quad (88)$$

$$c_{\min} = 0, \quad (89)$$

тобто,

$$c_{\max} = (h - y_0 - t_{f,e}) \geq c \geq c_{\min} = 0. \quad (90)$$

Задаючи значення розміру c за умови (90), за (87) обчислюємо відповідне значення згинального моменту M_{pl} .

До речі, оскільки, як було зазначено вище, значення y_0 (див. вираз (85)) не залежить від значення c , можна, на відміну від попередніх випадків, вираз (87) розв'язати відносно розміру c :

$$c = \pm \left\{ \frac{3}{t_w} \left[b_{f,H} t_{f,H} \left(y_0 - \frac{t_{f,H}}{2} \right) + b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} \left(h - y_0 - \frac{t_{f,\varepsilon}}{2} \right) + \right. \right. \\ \left. \left. + \frac{1}{2} t_w (h^2 + t_{f,\varepsilon}^2 + t_{f,H}^2) + t_w (y_0^2 + y_0 t_{f,\varepsilon} - y_0 t_{f,H} - h y_0 - h t_{f,\varepsilon}) - \right. \right. \\ \left. \left. - \frac{M_{pl}}{\sigma_T} \right] \right\}^{1/2}. \quad (91)$$

Тоді, на відміну від попередніх випадків, задаючи значення згинального моменту M_{pl} , за (91) обчислюємо відповідне значення розміру c .

Обчислимо граничне значення згинального моменту M_{pl} , виходячи із умови (89), за якої зникає пружне ядро.

Якщо $c = c_{\min} = 0$, то замість (87) отримуємо:

$$M_{pl} = M_{\lim} = \sigma_T \left[b_{f,H} t_{f,H} \left(y_0 - \frac{t_{f,H}}{2} \right) + b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} \left(h - y_0 - \frac{t_{f,\varepsilon}}{2} \right) + \right. \\ \left. + \frac{1}{2} t_w (h^2 + t_{f,\varepsilon}^2 + t_{f,H}^2) + t_w (y_0^2 + y_0 t_{f,\varepsilon} - y_0 t_{f,H} - h y_0 - h t_{f,\varepsilon}) \right]. \quad (92)$$

Покажемо, що вирази (92) та (82) є еквівалентними. Для цього приведемо (82) до виду:

$$M_{\lim} = \sigma_T \left[b_{f,H} t_{f,H} \left(y_0 - \frac{t_{f,H}}{2} \right) + b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} \left(h - y_0 - \frac{t_{f,\varepsilon}}{2} \right) + \right. \\ \left. + \frac{1}{2} t_w (2y_0^2 + 2y_0 t_{f,\varepsilon} - 2y_0 t_{f,H} - 2h y_0 - 2h t_{f,\varepsilon} + h^2 + t_{f,\varepsilon}^2 + t_{f,H}^2) \right],$$

або

$$M_{\lim} = \sigma_T \left[b_{f,H} t_{f,H} \left(y_0 - \frac{t_{f,H}}{2} \right) + b_{f,\varepsilon} t_{f,\varepsilon} \left(h - y_0 - \frac{t_{f,\varepsilon}}{2} \right) + \right. \\ \left. + \frac{1}{2} t_w (h^2 + t_{f,\varepsilon}^2 + t_{f,H}^2) + t_w (y_0^2 + y_0 t_{f,\varepsilon} - y_0 t_{f,H} - h y_0 - h t_{f,\varepsilon}) \right]. \quad (93)$$

Дійсно, вираз (93) співпав з виразом (92).

Випадок 3а: пластичні деформації та відповідні їм напруження σ_T мають місце лише у частинах полиць

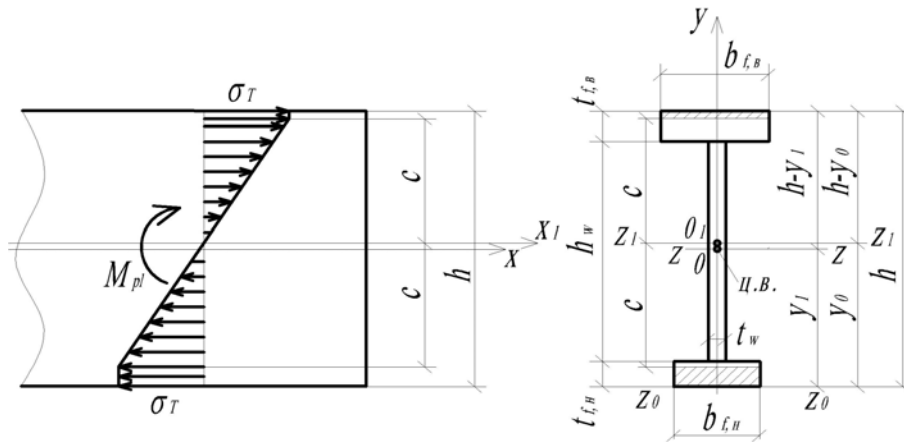

Рис. 12. До визначення залежності між M_{pl} та напіввисотою пружного ядра c для несиметричного двотавру. Випадок 3а: пластика у межах полиць

Випадок 3а (рис. 12, 13) є можливим замість **випадку 3** для двотаврів з невеликою асиметричністю. Він настає після **випадку 2** і при подальшому зростанні згинаючого моменту $M = M_{pl}$ переходить у **випадок 4**.

Вирази для напружень $\sigma_{cm,p}$ та $\sigma_{cm,c}$, що діють на межах нижньої та верхньої полиць із стінкою, знаходимо із умови подібності трикутників (рис. 13):

$$\sigma_{cm,p} = \sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,n})}{c}; \quad \sigma_{cm,c} = \sigma_T \frac{((h - y_0) - t_{f,b})}{c}. \quad (94)$$

Значення розміру y_0 , що фіксує положення нейтральної осі z_1 - z_1 (рис. 12, 13), у даному випадку знаходимо із квадратного рівняння:

$$A_1 y_0^2 + A_2 y_0 + A_3 = 0, \quad (95)$$

коєфіцієнти якого мають наступні вирази:

$$A_1 = -\frac{1}{2c}(b_{f,h} - b_{f,e});$$

$$A_2 = \frac{1}{c}[(b_{f,h} - t_w)t_{f,h} - (b_{f,e} - t_w)(h - t_{f,e})] + b_{f,h} + b_{f,e}; \quad (96)$$

$$A_3 = -\frac{1}{2}(b_{f,h} - b_{f,e})c - \frac{1}{2c}[(b_{f,h} - t_w)t_{f,h}^2 - (b_{f,e} - t_w)(h - t_{f,e})^2] - b_{f,e}h.$$

тобто,

$$y_0 = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1A_3}}{2A_1}. \quad (97)$$

Вираз (97) з урахуванням (96) є зв'язком між величинами c і y_0 .

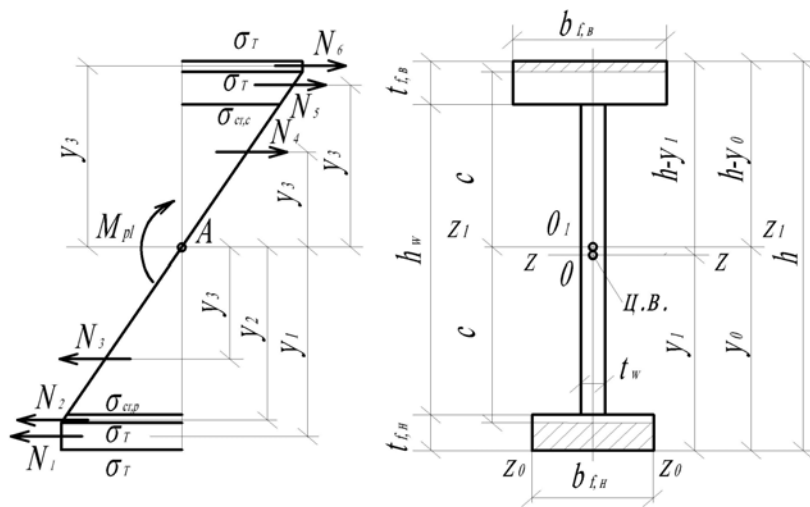

Рис. 13. До обчислення згинального моменту M_{pl} за заданою епюрою нормальних напружень. Випадок 3а: пластика у межах полиць

Відповідно до рис. 13, подамо згинальний момент M_{pl} як суму моментів зазначених на рис. 13 поздовжніх сил відносно точки А, що знаходиться на нейтральній осі 0_1X_1 :

$$M_{pl} = N_1y_1 + N_2y_2 + N_3y_3 + N_4y_4 + N_5y_5 + N_6y_6, \quad (98)$$

або в остаточному виді:

$$\begin{aligned}
 M_{pl} = & \sigma_T b_{f,h} (y_0 - c) \frac{1}{2} (y_0 + c) + \frac{1}{2} \left[\sigma_T + \sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})}{c} \right] \times \\
 & \times \left[(y_0 - t_{f,h}) + \frac{1}{3} \left(1 + \frac{c}{c + (y_0 - t_{f,h})} \right) (c - y_0 + t_{f,h}) \right] + [c - (y_0 - t_{f,h})] b_{f,h} + \\
 & + \frac{1}{2} \left[\sigma_T \frac{(y_0 - t_{f,h})}{c} \right] (y_0 - t_{f,h}) t_w \frac{2}{3} (y_0 - t_{f,h}) + \\
 & + \frac{1}{2} \left[\sigma_T \frac{((h - y_0) - t_{f,\epsilon})}{c} \right] [(h - y_0) - t_{f,\epsilon}] t_w \frac{2}{3} (h - y_0 - t_{f,\epsilon}) + \\
 & + \frac{1}{2} \left[\sigma_T \frac{((h - y_0) - t_{f,\epsilon})}{c} \right] [(h - y_0) - t_{f,\epsilon}] t_w \frac{2}{3} (h - y_0 - t_{f,\epsilon}) + \\
 & + \left[(h - y_0 - t_{f,\epsilon}) + \frac{1}{3} \left[1 + \frac{c}{(c + h - y_0 - t_{f,\epsilon})} \right] (c - h + y_0 + t_{f,\epsilon}) \right] + \\
 & + \sigma_T b_{f,\epsilon} (h - y_0 - c) \frac{1}{2} (h - y_0 + c).
 \end{aligned} \tag{99}$$

Встановимо границі можливих значень взаємозв'язаних величин c і y_0 для даного випадку.

Перехід від **випадку 2** до **випадку 3а** (перша границя) настає за умови (47) у вигляді

$$c_{\max} = h - y_{0,\min}, \tag{100}$$

що безпосередньо впливає із рис. 4, 13.

Підставивши (100) у рівняння (95), отримуємо квадратне рівняння відносно розміру $y_0 = y_{0,\min}$:

$$A_1 y_0^2 + A_2 y_0 + A_3 = 0, \tag{101}$$

коефіцієнти якого приймають вигляд:

$$\begin{aligned}
 A_1 &= -4b_{f,h}; \\
 A_2 &= 2(b_{f,\epsilon} t_{f,\epsilon} + b_{f,h} t_{f,h} + t_w h_w + 2b_{f,h} h); \\
 A_3 &= b_{f,\epsilon} t_{f,\epsilon}^2 - b_{f,h} t_{f,h}^2 - b_{f,h} h^2 - t_w h^2 + t_w t_{f,h}^2 - \\
 & - t_w t_{f,\epsilon}^2 - 2hb_{f,\epsilon} t_{f,\epsilon} + 2ht_{f,\epsilon} t_w = 0.
 \end{aligned} \tag{102}$$

Тоді

$$y_0 = y_{0,\min} = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1A_3}}{2A_1}. \quad (103)$$

Знайшовши за (103) величину $y_0 = y_{0,\min}$, за (100) визначасмо відповідне значення розміру $c = c_{\max}$.

Перехід від **випадку 3а** до **випадку 4**, як це впливає безпосередньо із рис. 8, 13, настає за наступної умови:

$$c_{\min} = y_{0,\max} - t_{f,n}. \quad (104)$$

Підставивши (104) у (94), на межі нижньої полиці із стінкою отримуємо:

$$\sigma_{ст,p} = \sigma_T, \quad (105)$$

що, відповідно до рис. 8, 13, є умовою границі для **випадків 3а і 4**.

Підставивши (104) у рівняння (95), отримуємо квадратне рівняння відносно розміру $y_0 = y_{0,\max}$:

$$A_1 y_0^2 + A_2 y_0 + A_3 = 0, \quad (106)$$

коефіцієнти якого приймають вигляд:

$$\begin{aligned} A_1 &= 4b_{f,\epsilon}; \\ A_2 &= 2(b_{f,\epsilon}t_{f,\epsilon} + b_{f,n}t_{f,n} + t_w h_w - 2b_{f,\epsilon}h - 2b_{f,\epsilon}t_{f,n}); \\ A_3 &= b_{f,\epsilon}(t_{f,\epsilon}^2 + t_{f,n}^2 + h^2 - 2 \cdot t_{f,\epsilon}h + 2t_{f,n}h) - 2b_{f,n}t_{f,n}^2 + \\ &+ t_w(2ht_{f,\epsilon} - h^2 + t_{f,n}^2 - t_{f,\epsilon}^2). \end{aligned} \quad (107)$$

Тоді

$$y_0 = y_{0,\max} = \frac{-A_2 \pm \sqrt{A_2^2 - 4A_1A_3}}{2A_1}. \quad (108)$$

Знайшовши за (108) величину $y_0 = y_{0,\max}$, за (104) визначасмо відповідне значення розміру $c = c_{\min}$.

Дослідимо визначник *DET* рівняння (106) на предмет його невід'ємних значень:

$$DET = A_2^2 - 4A_1A_3 \geq 0. \quad (109)$$

Підставивши у (109) вирази (107) та прирівнявши ліву частину (109) до нуля, отримуємо квадратне рівняння відносно розміру $b_{f,n}$:

$$B_1 y_0^2 + B_2 y_0 + B_3 = 0, \quad (110)$$

коефіцієнти якого мають вигляд:

$$\begin{aligned} B_1 &= t_{f,n}^2; \\ B_2 &= 2(b_{f,\sigma} t_{f,\sigma} t_{f,n} + t_{f,n} h_w t_w - 2b_{f,\sigma} t_{f,n} h - 2 \\ &\quad - b_{f,\sigma} t_{f,n}^2 + 4b_{f,\sigma} t_{f,n}^2); \\ B_3 &= b_{f,\sigma}^2 (4t_{f,\sigma} h - 4t_{f,\sigma} t_{f,n} - 3t_{f,\sigma}^2) + 2b_{f,\sigma} t_w [(t_{f,\sigma} - 2h) \cdot h_w - \\ &\quad - 2(h_w t_{f,n} + 2h t_{f,\sigma} - h^2 + t_{f,n}^2 - t_{f,\sigma}^2)] + h_w^2 t_w^2. \end{aligned} \quad (111)$$

Корені рівняння (110) відомі:

$$b_{f,n}^* = \frac{-B_2 \pm \sqrt{B_2^2 - 4B_1B_3}}{2B_1}. \quad (112)$$

Можна довести, що підкореневий вираз (визначник) у (112) є завжди додатним числом.

Таким чином, якщо при інших рівних умовах ширина меншої за площею полиці (у нас вона нижня) не буде менша за розмір $b_{f,n}^*$, тобто:

$$b_{f,n} \geq b_{f,n}^*, \quad (113)$$

то буде виконуватися умова (109).

Висновки

1. У процесі розвитку пружно-пластичних деформацій у балках із несиметричних двотаврів при роботі останніх до повного вичерпання несучої здатності виділено 6 можливих випадків, які у залежності від співвідношення розмірів перерізів несиметричних двотаврів можуть реалізовуватися у наступних послідовностях: 1-й, 2-й, 3-й, 4-й випадки; 1-й, 2-й, 3-й, 4-й та 5-й випадки; 1-й, 2-й, 3-й, 4-й та 5-й випадки. Числові приклади з підтвердженням цього автори планують подати у наступній публікації даного наукового збірника.

2. Для усіх вище зазначених випадків отримано аналітичні залежності, що пов'язують між собою висоту пружного ядра із значенням згинального моменту, а також встановлено для кожного випадку границі зміни розмірів пружного ядра, які, у свою чергу, пов'язані із положенням нейтральної осі.

3. Аналітичні залежності, що пов'язують між собою висоту пружного ядра із значенням згинального моменту, необхідні для обчислення прогинів пружно-пластичних балок із несиметричних двотаврів.

Література

- [1] Сталеві конструкції. Норми проектування, виготовлення і монтажу : ДБН В.2.6-198:2014. – Вид. офіц. – К. : Мінрегіонбуд України, 2014. – 199 с. – (Державні будівельні норми України).
- [2] Клименко Ф. Є. Металеві конструкції : підр. для вузів / Ф. Є. Клименко, В. М. Барабаш. – Львів : Видавництво «Світ», 1994. – 278 с.
- [3] Металлические конструкции. Общий курс : учеб. для вузов / [Веденников Г. С., Беленя Е. И., Игнатъева В. С. и др.]; под ред. Г. С. Веденникова. – [7 изд., перераб. и доп.]. – М. : Стройиздат, 1998. – 760 с.
- [4] Металлические конструкции : учеб. для строит. вузов. В 3 т. Т.1. Элементы конструкций / [Горев В. В., Уваров Б. Ю., Филиппов В. В. и др.]; под ред. В. В. Горева. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М. : Высш. шк., 2001. – 551 с.
- [5] Металеві конструкції : Загальний курс : підручник для вищих навчальних закладів / [Нілов О. О., Пермяков В. О., Шимановський О. В., Білик С. І., Лавріненко Л. І., Белов І. Д., Володимирський В. О] ; під загальною редакцією О.О. Нілова та О.В. Шимановського. – [Видання 2-е, перероблене і доповнене] / К. :Видавництво «Сталь», 2010. – 869 с.
- [6] Ржаницын А. Р. Расчет сооружений с учетом пластических свойств материалов / А. Р. Ржаницын. – М. : Стройвоенмориздат, 1049. – 235 с.
- [7] Мразик А. Расчет и проектирование стальных конструкций с учетом пластических деформаций / А. Мразик, М. Шкалоуд, М. Тохачек ; пер. с чеш. В. П. Поддубного ; под ред. Г. Е. Бельского. – М. : Стройиздат, 1986. – 456 с.
- [8] Перетятко Ю. Г. Пружно-пластична робота двотаврових балок / Ю. Г. Перетятко, І. Ю. Перетятко // Науковий вісник будівництва. – Харків : ХДТУБА, 2011. – Вип. 62. – С. 107–112.

- [9] Перетяцько Ю. Г. Деформації пружно-пластичних двотаврових балок / Ю. Г. Перетяцько, В. В. Рюмін, І. Ю. Перетяцько // Современные строительные конструкции из металла и древесины : сборник научных трудов. – Одесса : ОГАСА, 2011. – № 15, Ч. 3 – С. 178–183.
- [10] Безухов Н. И. Основы теории упругости, пластичности и ползучести / Н. И. Безухов. – М. : Высшая школа, 1968. – 512 с.
- [11] Феодосьев В. И. Сопротивление материалов / В. И. Феодосьев. – М. : Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1970. – 544 с.
- [12] Тербушко О. И. Основы теории упругости и пластичности / О. И. Тербушко. – М. : Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1984. – 320 с.

Надійшла до редколегії 7.07.2015 р.